

ONKO HUUMEIDEN KÄYTÖN YLEISTYMINEN TAITTUMASSA?

VUODEN 2000 HUUMEKYSelyn TULOKSET

PEKKA HAKKARAINEN – LEENA METSO

Suomessa on 1990-luvun aikana tehty useita huumausaineiden käytön yleisyyttä kartoittavia väestökyselyjä (Kontula & Koskela 1992; Partanen 1994; Hakkarainen & al. 1996; Kontula 1997; Partanen & Metso 1999). Huumeiden käytön kehitystä on seurattu lisäksi varusmiesten (Jormanainen & Seppälä & Sahi 1997) ja koulu-laisten (Ahlström & Metso & Tuovinen 1999; Luopa & Rimpelä & Jokela 2000) keskuudessa. Tutkimusten tulokset ovat hyvin yhdenmukaisia: huumeiden käyttö on lisääntynyt merkittävästi. Suomen pitkään vakaana pysytellyt huumetilanne on siten muuttunut. Varusmiestutkimuksissa huumeiden käytön yleisyyttä kuvaavat luvut ylittivät 1990-luvulla jo aikaisemman huippukauden, 1970-luvun alun, vastaavat lukemat. Muutosta on kuvattu puhumalla ”toisesta huumeaallostasta” (Partanen & Metso 1999; ks. myös Seppälä & Salasuo 2001).

Tässä artikkelissa esitetään uusimman, vuonna 2000 suoritetun 15–69-vuotiaille suomalaisille suunnatun huumeikyselyn tuloksia. Tutkimuksen tuloksia tarkastellaan kahdesta näkökulmasta. Ensinnäkin selvitetään sitä, millaisen kuvan kyselyvastaukset piirtävät vuoden 2000 huumetilanteesta. Toiseksi tarkastellaan sitä, millaisen kuvan uusimman tutkimuksen tulokset antavat huumeiden käytön kehityksestä suhteessa aikaisempiin tietoihin.

TUTKIMUKSEN SUORITTAMINEN

Huumeiden käyttöä koskeva erillistutkimus toteutettiin Stakesin alkoholi- ja huumeitutkimusryhmän suorittaman Juomatapa 2000 -tutkimuksen yhteydessä. Aineisto kerättiin syksyllä 2000 juomatapatutkimuksen henkilökohtaisten

haastattelujen yhteydessä jaetulla lisäkyselyllä. Tiedonkeruun hoiti Tilastokeskus. Menettely oli seuraava. Juomatapatutkimuksen haastattelija antoi haastattelun lopuksi tutkittavalle täytettäväksi lyhyehkön lomakkeen, jossa esitettiin joitakin kysymyksiä lääkeaineiden, liuottimien ja huumeiden käytöstä. Vastaaja täytti lomakkeen yksikseen (tosin haastattelijan läsnä ollessa) ja sulki lopuksi vastauksensa kuoreen. Joissakin tapauksissa vastaaja saattoi palauttaa lomakkeen myöhemmin postitse. Lisäkyselyn tiedot yhdistettiin myöhemmin koodinumeron avulla haastattelu-tietoihin.

Lisäkyselyn huumeikysymykset koskivat elinikäiskäyttöä (onko koskaan elämässään kokeillut tai käyttänyt) sekä käyttöä viimeksi kuluneiden 12 kuukauden aikana (vuosiprevalenssi) ja viimeksi kuluneiden 30 päivän aikana (kuukausiprevalenssi). Vastaajia pyydettiin myös nimeämään käyttämänsä aineet seuraavan luokituksen mukaisesti: hasis tai marihuana; amfetamiini; heroini tai morfiini; kokaiini tai crack; reiviini; LSD; ekstaasi; huumaavat sienet; muu aine. Reiviini oli eurooppalaisen tutkimusohjeiston mukaisesti keksitty huume, jonka avulla pyrittiin kontrolloimaan, miten luotettavasti vastaajat aineita kirjaavat. Lisäksi tiedusteltiin, minkä ikäisenä vastaaja oli ensimmäisen kerran kokeillut hasista tai marihuanaa ja tunteeko vastaaja henkilökohtaisesti ihmisiä, jotka käyttävät huumeita. Kaiken kaikkiaan lisäkyselyn huumeosuus oli suppea, eikä siinä esimerkiksi tiedusteltu vastaajien huumausainepoliittisia mielipiteitä tai muita asennekysymyksiä. Vastaavanlainen huumeita koskeva lisäkysely sisältyi vuoden 1992 juomatapatutkimukseen (Partanen 1994).

Vuoden 2000 juomatapatutkimuksen otos oli 2 500, ja se poimittiin yksinkertaisella satun-

naisotannalla väestörekisteristä. Kohdejoukko edustaa kaikkia 15–69-vuotiaita suomalaisia, paitsi Ahvenanmaalla asuvia ja niitä, joiden äidinkieli on jokin muu kuin suomi, ruotsi tai saame. Näiden rajausten lisäksi laitoksissa asuva väestö ja vailla vakituista asuntoa olevat jätettiin otoksen ulkopuolelle. Haastatteluiden vastausprosentiksi muodostui 78. Kato oli siten valikoiva, että vastausprosentti oli pienempi miehillä kuin naisilla ja keskimääräistä pienempi lapsettomilla sekä kaupungeissa ja Etelä-Suomessa asuvilla (ks. tarkemmin Mustonen & al. 2001).

Lisäkyselyn sai 1 932 haastatteluihin suostunut henkilöä. Lomakkeita palautui kaikkiaan 1 852 kappaletta. Niistä 72 jouduttiin jättämään analyysin ulkopuolelle, koska niitä ei pystytty yhdistämään puuttuvien tai virheellisten kohdenumeroiden takia haastattelulomakkeen perustietoihin. Näin ollen lisäkyselyn lopulliseksi vastausprosentiksi muodostui 72 (N = 1 789). Edellisessä, vuoden 1992 juomatapatutkimuksen lisäkyselyssä vastausprosentti oli 85 eli huomattavasti korkeampi (Partanen 1994). Vuonna 1998 tehdyssä erillisessä huumeitutkimuksessa postikyselyn vastausprosentti oli 66 ja puhelinhaastattelun 77 (Partanen & Metso 1999). Vuoden 2000 kyselyn vastausprosentti asettuu edellä mainittujen tutkimusten väliin, joten sitä voidaan pitää yleisesti ottaen kohtuullisena, vaikkei vuoden 1992 lukemiin nyt yllettykään. Aineiston edustavuutta on tarkennettu käyttämällä analyysissa painoja, jotka korjaavat ikä-, sukupuoli- ja suuraluejakamat koko väestön mukaisiksi.

Tulosten tulokinnassa on syytä pitää mielessä joitakin tämänkaltaisiin kyselytutkimuksiin liittyviä rajoituksia. Ensinnäkin on todettava, että ihmisillä on taipumusta kaunistella ja unohtaa huumeiden käyttöään, mikä aiheuttaa aliraportointia tuloksiin (Fendrich & Vaughn 1994). Toiseksi, kovien huumeiden (erityisesti amfetamiinin ja heroiinin) ongelmakäyttäjät jäävät helposti ali-edustetuiksi koko väestöön kohdistuvissa tutkimuksissa (Reuband 1990). Useat heistä ovat sosiaalisesti syrjäytyneessä asemassa; laitosjaksot ovat tavallisia heidän elämässään eikä heillä välttämättä ole pysyvää asuntoa tai heidän asumista koskevat tietonsa ovat virheellisiä, mikä vaikeuttaa heidän tavoittamistaan tutkimukseen. Esimerkiksi noin viidesosa huumehoitoon hakeutuneista näyttäisi tuoreimpien tietojen perusteella olevan ilman vakituista asuntoa (Hakkarainen & al. 2000). Kuten todettiin, laitoksissa asuva väes-

tö ja vakituista asuntoa vailla olevat jätettiin tässä tutkimuksessa ulkopuolelle jo otantaan valittaessa. Lisäksi vaikeasti huumeriippuvainen henkilö saattaa olla keskimääräistä haluttomampi osallistumaan tutkimukseen, vaikka hänet sen piiriin tavoitettaisiinkin.

Kolmanneksi on syytä todeta, että väestökyselyt tavoittavat heikosti aineiden käyttöä, joka rajautuu voimakkaasti johonkin sosiaaliseen tai kulttuuriseen ryhmään. Harvinaisempien aineiden tapausmäärät jäävät koko väestöön kohdistuvissa tutkimuksissa niin vähäisiksi, että niiden perusteella on vaikea tarkasti arvioida käytön todellista laajuutta tai sen ominaispiirteitä. Joissakin ryhmissä käyttö voi olla suhteellisen yleistäkin, vaikka se ei väestökyselyssä juuri siltä näyttäisikään (ks. esimerkiksi ekstaasin käytöstä Sepälä 1999; Salasuo 2000). Neljänneksi, väestökyselyt kuvaavat huonosti huumeiden aktiivikäyttöä ja erilaisia käyttötapoja. Tässäkin ongelmana ovat yleensä vähäiset tapausmäärät.

Puutteistaan ja rajoituksistaan huolimatta laajoihin väestöotoksiin perustuvat tutkimukset ovat tärkeä väline maan huumeolojen kehityksen seuraamisessa. Ne eivät paljasta huumeongelman koko laajuutta tai kaikkia sen erityispiirteitä, mutta niiden avulla *voidaan kartoittaa ja arvioida huumeiden käytön ja huumekokemusten yleisyyttä väestötasolla*. Vertaamalla eri aikoina samoilla menetelmillä saatuja tuloksia voidaan esittää arvioita tilanteen muutoksista.

HENKILÖKOHTAISET KONTAKTIT HUUMEIDEN KÄYTTÄJIIN VUONNA 2000

Kysymys siitä, kuuluuko vastaajan tuttavapiiriin huumeiden käyttäjiä, on kiinnostava useassakin suhteessa. Ensiksikin, koska oma kokeilu ja käyttö alkavat tavallisesti tutun ystävä- ja kaveripiiriin opastuksella, voidaan huumeiden käyttäjien tuntemista pitää yhtenä sosiaalisen huumeille altistumisen osatekijänä (Luopa & Rimpelä & Jokela 2000). Toiseksi, henkilökohtaisilla kontakteilla huumeiden käyttäjiin on todettu olevan lieventävä vaikutus henkilön huumeasenteisiin (Hakkarainen 1996; Partanen & Metso 1999). Kolmanneksi, kontaktit huumeiden käyttäjiin voidaan nähdä yhtenä osatekijänä huumeiden käytön normalisoitumiskehityksessä, josta Isonsa-Britanniassa on viime vuosina kovasti keskusteltu (Parker & Aldridge & Measham 1998).

Juomatapa 2000 -tutkimuksen lisäkyselyssä neljännes (24,7 %) vastaajista ilmoitti henkilökohtaisesti tuntevansa ihmisiä, jotka käyttävät huumeita. Tämän mukaan valtaosalla suomalaisista ei siis ole henkilökohtaista kontaktia huumeiden käyttöön. Tässä suhteessa huumeet näyttäytyvät verrattain etäiseltä ja vieraalta ilmiöltä suomalaisessa yhteiskunnassa. Kuva kuitenkin muuttuu oleellisesti, kun tarkastellaan vastauksia ikäryhmittäin (taulukko 1).

Huumeiden käyttäjien tuntemisessa on eri ikäryhmien välillä merkittäviä eroja. Vanhemmissa ikäluokissa kontaktit huumeiden käyttäjiin ovat harvinaisia, mutta ne alkavat käydä yleisemmiksi, kun mennään kohti nuorempia ikäluokkia. Laajinta huumeiden käyttäjien tunteminen oli nuorimmissa ikäryhmissä. Alle 25-vuotiaiden keskuudessa runsas puolet vastaajista ilmoitti tuntevansa henkilökohtaisesti ihmisiä, jotka käyttävät huumeita. Huumeiden käyttäjän kuuluminen suomalaisnuorten ystävä- ja tuttavapiiriin on tämän tuloksen valossa aika tavallista. Tällä seikalla voi olla merkitystä kaikissa kolmessa edellä eriteltyssä suhteessa. Yhden kysymyksen perusteella tarkempaa merkitystä on kuitenkin vaikea arvioida.

KÄYTTÖKOKEMUSTEN YLEISYYS VUONNA 2000

Joka kymmenes (9,8 %) suomalainen ilmoitti vuoden 2000 kyselyssä käyttäneensä tai kokeilleensa jotakin laitonta huumausainetta ainakin kerran elämässään. Suosituin kokeiluaine oli odotetusti kannabis: 9,3 % vastaajista kertoi joskus elämässään käyttäneensä hasista tai marihuanaa. Kokemukset muista huumausaineista olivat selvästi harvinaisempia. Amfetamiinin käytöstä raportoi yksi prosentti vastaajista. Kokaiinin osuus oli 0,6 %, LSD:n 0,4 % ja huumaavien sienien 0,4 %. Vähäiseksi jäi myös ekstaasin käyttäjien osuus, vaikka julkisuudessa sen käytöstä on puhuttu kovastikin. Se, että vain 0,6 % vastanneista raportoi ekstaasin käytöstä, viittaa siihen, että sen käyttö on edelleenkin verraten voimakkaasti rajoittunut joihinkin erityisryhmiin. Heroiinia ilmoitti joskus käyttäneensä 0,2 % vastaajista.

Releviin käytöstä ei raportoinut kukaan, mikä kertoo vastausten luotettavuudesta; se, että kekssitty huume ei saanut merkintöjä, viittaa siihen, että vastaajat ovat pyrkinet rehellisesti raportoimaan vain todellisista huumekokemuksistaan.

Lääkkeiden päihdekäytön ja liuottimien käytön

Taulukko 1. Huumeiden käyttäjän tunteminen ikäryhmittäin

ikä	N	tuntee huumeiden käyttäjän, %
15–19	127	53,6
20–24	163	54,8
25–29	139	38,2
30–34	186	27,5
35–39	170	19,9
40–49	385	21,8
50–59	381	13,4
60–69	228	3,6

yleisyys sijoittuivat kannabiksen ja muiden laittomien huumeiden väliin. Rauhoittavia lääkkeitä tai unilääkkeitä ilmoitti käyttäneensä joskus päihteenä 4,5 % vastaajista ja liuottimien käytöstä raportoi 1,9 % vastaajista.

Raportoidussa huumeiden käytössä on suurimmalta osaltaan kysymys enemmän kuin vuoden takaisista kokemuksista. Tulosten mukaan noin kaksi sadasta suomalaisesta (2,3 %) on käyttänyt jotain laitonta huumetta viimeksi kuluneen vuoden aikana ja vähemmän kuin yksi sadasta (0,7 %) viimeksi kuluneen kuukauden aikana. Lääkkeiden päihdekäytön kohdalla luvut ovat jokseenkin samaa luokkaa (vuosiprevalenssi 1,5 % ja kuukausiprevalenssi 0,6 %). Liuottimien kohdalla äskettäin tapahtunut käyttö on vieläkin harvinaisempaa: tulosten mukaan niitä on viimeksi kuluneen vuoden aikana käyttänyt noin kolme henkilöä tuhannesta (0,3 %). On kuitenkin syytä huomauttaa, että nuorten akuutit impaamisongelmat sijoittuvat usein alle 15-vuotiaiden keskuuteen ja he ovat tämän tutkimuksen ikähaitarin tavoittamattomissa.

Laittomien huumeiden käyttäjien sosiaalisesta taustasta voidaan poimia esiin joitakin havainnotoja. Työttömien (13 %) keskuudessa huumeiden elinikäisprevalenssi oli jonkin verran korkeampi kuin työllisten (10 %) keskuudessa. Yrittäjät puolestaan ylsivät samalle tasolle työttömien kanssa. Korkeimmillaan tämä luku oli kuitenkin opiskelijoiden ja varusmiesten joukossa (17 %). Vastaavasti eläkeläisistä vain harvat (2 %) olivat kokeilleet tai käyttäneet huumeita. Huumeiden käyttö viimeksi kuluneen vuoden aikana oli muita (2 %) yleisempää niiden keskuudessa, jotka olivat olleet 12 viime kuukauden aikana työttömänä (4 %). Yksin asuvilla miehillä huumekokemukset (23 %) ja viimeaikainen käyttö (7 %) oli

Taulukko 2. Huumeiden käyttöä kuvaavia prevalenssilukuja vuosina 1992, 1998 ja 2000, %

vuosi vastaajia	miehet			naiset		
	1992 1 673 %	1998 1 191 %	2000 884 %	1992 1 705 %	1998 1 379 %	2000 895 %
käyttänyt huumeita						
elinaikana	6,6	12,4	12,5	2,6	8,0	7,2
vuoden sisällä	1,7	3,4	3,5	0,5	2,3	1,4
kuukauden sisällä	0,5	1,3	1,1	0,1	0,7	0,4
käyttänyt kannabista						
elinaikana	5,8	12,1	11,7	2,4	7,6	7,0
vuoden sisällä	1,4	3,0	2,8	0,5	2,3	1,3
kuukauden sisällä	0,2	1,2	1,0	0,1	0,7	0,4
käyttänyt liimaa ym. elinaikana	0,6	2,7	2,6	0,1	1,3	1,1
käyttänyt uni- tai rauhoittavia lääkkeitä päihteenä elinaikana	–	5,0	5,6	–	4,5	3,5

Lähteet: Juomatapatutkimus 1992; Huumekysely 1998; Juomatapatutkimus 2000

vat yleisempiä kuin miehillä, jotka asuivat yhdessä jonkun kanssa (10 % ja 2 %). Naisilla tällä seikalla ei ollut niin suurta merkitystä. Sen sijaan huumeiden käytön yhteys alkoholin riskikulutukseen oli selkeä sekä miehillä että naisilla. Alkoholin riskikulutusta arvioivalla Audit-mittarilla huumeita käyttäneistä naisista 34 prosenttia ylitti riskirajan (10 pistettä tai enemmän), kun tämä osuus huumeita kokeilemattomien joukossa jäi 6 prosenttiin. Miesten vastaavat prosenttiosuudet olivat 60 ja 25.

HUUMEIDEN KÄYTÖN AJALLISET MUUTOKSET

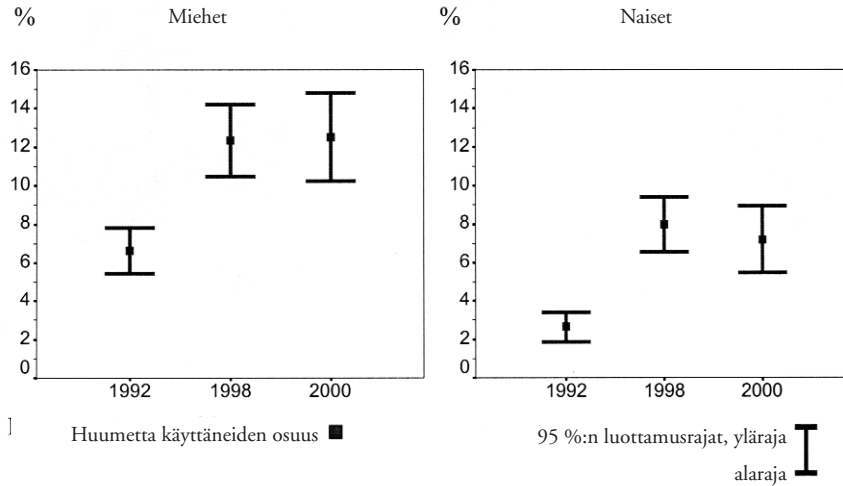
Taulukossa 2 esitetään erilaisia prevalenssitietoja (käyttö elinaikana, viimeksi kuluneen vuoden aikana ja viimeksi kuluneen kuukauden aikana) erikseen huumeiden käytön (käyttänyt jotakin laittomia huumeita), kannabiksen käytön sekä liuottimien ja lääkkeiden käytön osalta. Vuoden 2000 tuloksia tarkastellaan taulukossa vertaamalla niitä sekä vuoden 1992 juomatapatutkimuksen vastaavalla tavalla kerättyihin tietoihin että tuoreimman, vuonna 1998 tehdyn väestökyselyn tietoihin. Viimeksi mainitun kohdalla on huomautettava tärkeästä metodisesta seikasta. Eri menetelmien kerättyjen tietojen vertailussa on todettu, että postikysely antaa yleensä korkeampia prevalenssilukuja kuin sellaiset tiedonkeruun menetelmät, joihin sisältyy tiedon kerääjän ja vastaajan

väläinen suora, henkilökohtainen kontakti. Postikyselyssä tutkimustilanne on täysin vastaajan kontrollissa ja hänen on helpompi kertoa laittomien aineiden käytöstä kuin esimerkiksi puhelinhaastattelussa tai haastattelijan läsnä ollessa (Partanen & Metso 1997). Vaikka juomatapatutkimuksessa on yritetty välttää tätä vaikutusta erillisellä ja yksin täytettävällä huumeita koskevalla lomakekyselyllä, on todennäköistä, että se on kuitenkin tuottanut jonkin verran matalampia lukuja kuin postikyselyllä olisi saatu. Tämä on pidettävä mielessä, kun tarkastellaan muutosta vuosien 1998 ja 2000 välillä.

Jos verrataan kahden juomatapatutkimuksen (1992 ja 2000) lukuja keskenään, voidaan todeta, että ne vahvistavat jo aikaisemmin todetun huumausaineiden käytön voimakkaan yleistymisen 1990-luvulla. Laittomien huumeiden osalta kasvua osoittavat niin elinikäisprevalenssit kuin myös nykyajassa tapahtuvaa käyttöä paremmin kuvaavat vuosi- ja kuukausiprevalenssitkin. Karkeasti ottaen huumekokemusten yleisyys väestössä näyttäisi kaksinkertaistuneen vuodesta 1992. Joissakin tunnusluvuissa kasvu on ollut suurempaakin, mutta tämä johtuu osin myös lähtötason alhaisuudesta.

Naisten kohdalla käytön yleistymisen on ollut jonkin verran voimakkaampaa kuin miesten kohdalla. Tässä suhteessa sukupuolierot ovat hiukan tasoittuneet. Miehet kuitenkin näyttävät käyttävän laittomia huumeita edelleenkin jonkin verran

Kuvio 1. Jotain laitonta huumetta elinaikanaan käyttäneiden osuudet ja 95 %:n luottamusrajat miehillä ja naisilla vuosina 1992, 1998 ja 2000

enemmän kuin naiset. Vuonna 2000 miehistä 12 prosenttia ilmoitti käyttäneensä jotain huumetta elinaikanaan, kolme prosenttia viimeksi kuluneen vuoden sisällä ja yksi prosentti viimeksi kuluneen kuukauden sisällä. Naisten vastaavat osuudet olivat 7 prosenttia elinaikana, yksi prosentti viimeksi kuluneen vuoden aikana ja puolisen prosenttia viimeksi kuluneen kuukauden aikana. Laittomien huumeiden lisäksi myös teknisten liuottimien käyttö on yleistynyt. Lääkkeiden huumeikäytöstä ei vuoden 1992 tutkimuksesta ole käytettävissä eriteltyä tietoa.

Vuosien 1998 ja 2000 tietoja vertaamalla voidaan arvioida huumeiden käytön viimeaikaista kehitystä. Tässä suhteessa eroja ei juuri ole. Jotkut luvut ovat ennallaan (miehet, jotain huumetta elinaikana ja viimeksi kuluneen vuoden aikana), useimmissa on nähtävissä pientä laskua (erityisesti naisilla), mutta sitä ei voida pitää merkitseväenä, kun otetaan huomioon erilaisista mittaus-tavoista johtuvan metodisen vääristymän mahdollisuus. Se voidaan kuitenkin todeta, että lukujen perusteella *huumeiden käytön voimakas yleistyminen ei ole enää viime vuosina jatkunut*. Tämä näyttää todennäköisimmältä johtopäätök-seltä, vaikka juomatapatutkimuksen luvut olisivat metodisista syistä postikyselyä alhaisemmat; mah-dollinen vääristymä ei ole sitä suuruusluokkaa, että se pystyisi peittämään alleen voimakkaan nousun jatkumisen. Tätä johtopäätöstä tukee myös kuviossa 1 esitetty 95 %:n luottamusvälien mukainen tarkastelu elinikäisprevalensseista: vuo-

sien 1998 ja 2000 tulokset asettuvat suurimmalta osaltaan saman vaihteluvälin rajoihin.

MUUTOKSET KANNABIKSEN KÄYTÖSSÄ

Taulukossa 3 tarkennetaan kuvausta tarkastele-malla kannabiksen elinikäisprevalenssin muutosta eri ikäryhmissä ja eri alueilla. Muiden laittomien huumeiden kohdalla tapausmäärät ovat niin vähäisiä, ettei niiden pohjalta voida tehdä tilastollisia erittelyjä.

Jos katsotaan ikäryhmittäistä jakaumaa, voi-daan tässäkin todeta ensin selvä muutos vuoden 1992 lukuihin. Nuorimmissa ikäryhmissä preva-lenssit olivat vuonna 2000 noin kaksi kertaa suu-remmat, ja yli 30-vuotiaiden ryhmissä kasvu oli vieläkin voimakkaampaa. Vertailu vuoteen 1998 on mielenkiintoinen. Alle 30-vuotiaiden keskuu-dessa luvut olivat vuoden 2000 tutkimuksessa las-keneet vuoden 1998 lukemista. Tämä tulos tukee edellä esitettyä käytön kasvukehityksen tahtu-mista. Se, että prevalenssiluvut osoittavat laskua yleensä kaikkein aktiivisimmassa kokeiluiässä ole-vissa ikäryhmissä, viittaa siihen, että kovin koe-keiluinnon kasvu olisi laantunut ja ehkä jopa vä-hentynyt. Muutos ei ole kuitenkaan tilastollisesti merkitsevä. 30–34-vuotiaiden ikäryhmässä vuo-den 2000 prevalenssia nostanee se, että osa edel-lisen tutkimuksen huippulukemat saavuttaneesta ikäryhmästä on varttunut tähän ikäryhmään.

Alueellisen tarkastelun kohdalla huumeiden

Taulukko 3. Kannabiksen elinikäisprevalenssin muutos ikäryhmittäin ja alueittain vuosina 1992, 1998 ja 2000, %

	prevalenssi (%)		
	1992	1998	2000
ikä			
15–19	6,2	15,7	12,5
20–24	10,1	20,3	18,7
25–29	10,3	22,7	17,1
30–34	5,5	11,3	17,2
35–39	3,6	11,4	9,6
40–49	2,0	7,2	8,2
50–69	0,0	1,4	2,6
alue			
pääkaupunkiseutu	10,8	19,6	16,3
muu Etelä-Suomi	3,3	9,0	10,6
Itä-Suomi	3,8	4,5	2,9
Länsi-Suomi	2,3	6,6	5,7
Pohjois-Suomi	1,4	5,6	5,1

Lähteet: Juomatapatutkimus 1992; Huumekysely 1998; Juomatapatutkimus 2000

Aluejako:

pääkaupunkiseutu: Helsinki, Espoo, Vantaa
 muu Etelä-Suomi: muut Etelä-Suomen alueet (mm. Turku, Tampere, Lahti, Lappeenranta)
 Itä-Suomi: entiset Mikkelin, Kuopion, Pohjois-Karjalan läänit ja Kainuu
 Länsi-Suomi: entiset Vaasan ja Keski-Suomen läänit
 Pohjois-Suomi: entiset Lapin ja Oulun läänit ilman Kainuuta

käytön kasvun taantumisen on nähtävissä erityisesti pääkaupunkiseudun luvuissa. Vaikka lukujen lasku ei ole tilastollisesti merkitsevä, sitä voi pitää merkittävänä varsinkin siltä kannalta, että pääkaupunkiseutu on perinteisesti ollut huumeiden käytön keskeinen trendijohtaja Suomessa, mistä vuoden 1992 tuloksetkin kertovat. Se, että kasvukehitys taittuu alueella, jolla prevalenssiluvut ovat korkeimmat, herättää kysymyksen siitä, onko huumeiden käytön kasvu saavuttanut siellä jo jonkinlaisen kylläntymispisteen. Muun Etelä-Suomen lukemat sen sijaan osoittavat vielä jonkinasteista, joskaan ei tilastollisesti merkitsevää kasvua. Muilla alueilla luvut ovat jotakuinkin ennallaan.

Huumerikosten määrä, huumehoidon palveluiden käyttö, huumekuolemien lukumäärän kehitys ja jotkut muutkin huumeiden käyttöä kuvaavat mittarit osoittavat viime vuosiltakin jatkuvaa kasvua ja huumeongelmien pahenemista (Virtanen 2001). Tässä suhteessa tämän tutkimuksen tulokset ovat yllättäviä. Joistakin erilaisiin tutkimustapoihin kytkeytyvistä metodisista ongelmista huolimatta on voitu todeta, että väestötasolla huumeiden käytön 1990-luvulla tapahtunut kasvukehitys ei ole vuosien 1998 ja 2000 välillä enää jatkunut.

Tukea tälle havainnolle saadaan varusmiestutkimuksista, joiden tuoreimmat tulokset ovat olleet samansuuntaisia (ks. Virtanen 2001, 30). Se, että huumeiden käytön ongelmaindikaattorit osoittavat edelleen kasvusuuntaa, ei välttämättä myöskään ole ristiriidassa kyselytutkimusten tasoitettujen prevalenssilukemien kanssa. Kysymys voi olla aikaviiveestä. Koska huumeiden käyttö ei johda yleensä ongelmiin heti alkuvaiheissaan vaan vasta jatkuttuaan jonkin aikaa, saattavat huumeongelmia kuvaavat luvut kasvaa senkin jälkeen, kun kokeilukäytön kasvu väestötasolla osoittaa jo hiipumisen merkkejä. Lisääntyneen huumeiden käytön seurauksia saatetaan joutua hoitamaan pitkän aikaa jälkeenpäinkin. Toisaalta on muistettava se, mitä alussa olemme todenneet, että koko väestölle suunnatut kyselytutkimukset tavoittavat huonosti nimenomaan raskaampaa ja ongelmallisempaa huumeiden käyttöä.

Sitä, onko tässä tutkimuksessa havaitussa kasvukehityksen tasaantumisessa kysymys pysyvämästä käänteestä vai ainoastaan väliaikaisesta pysähdyksestä ennen uutta voimakkaamman nousun vaihetta, emme voi vielä tietää. Se, että nuorilla on tuttavapiirissään runsaasti kontakteja huumeiden käyttäjiin, tarjoaa pohjaa kasvukehitykselle. Toisaalta jos tässä havaitut merkit jonkinlaisesta kylläntymisilmioista ovat todellisia, sen voi nähdä tarjoavan mahdollisuuksia myös päinvastaiselle kehityskululle. Tilanteen kehityksen suhteen elämme siis tavallaan kriittistä vaihetta. Huumetilanteen kehityksen arviointi vaatii tilanteen jatkuvaa seuranta.

KIRJALLISUUS

Ahlström, Salme & Metso, Leena & Tuovinen, Eeva Liisa: Miten nuorten päihteiden käyttö on muuttunut vuodesta 1995 vuoteen 1999? Yhteiskuntapolitiikka 64 (1999): 5–6, 480–487

Fendrich, Michael & Vaughn, Connie: Diminished lifetime substance use over time. *Public Opinion Quarterly* 58 (1994), 96–123

Hakkarainen, Pekka: Use of cannabis and attitudes towards cannabis in the Nordic countries. *Nordisk alkoholtidskrift* 13 (1996): English supplement, 51–58

Hakkarainen, Pekka & Hübner, Lena & Laursen, Lau & Ødegård, Einar: Drug use and public attitudes in the Nordic countries. In: Hakkarainen, P. & Laursen, L. & Tigerstedt, C. (eds.): *Discussing drugs and control policy*. Helsinki: NAD Publication no 31, 1996

Hakkarainen, Pekka & Kekki, Tuula & Mustalampi, Saini & Muuri, Anu & Nuorvala, Yrjö & Partanen, Airi & Virtanen, Ari & Virtanen, Päivi: Huumehoidon nykyiset tarpeet ja edellytykset. *Aiheita* 31/2000. Helsinki: Stakes, 2000

Jormanainen, Vesa & Seppälä, Timo & Sahi, Timo: Huumeita kokeilleet varusmiehet kesällä 1996. *Suomen Lääkärilehti* 52 (1997), 2523–2529

Kontula, Osmo: Huumeet Suomessa 1990-luvulla. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä, 1997

Kontula, Osmo & Koskela, Kaj: Huumeiden käyttö ja mielipiteet huumeista. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 8, 1992

Luopa, Pauliina & Rimpelä, Matti & Jokela, Jukka:

Huumeet ja koululaiset. Tuloksia kouluterveyskyselystä 1996–2000. *Aiheita* 25/2000. Helsinki: Stakes, 2000

Mustonen, Heli & Mäkelä, Pia & Metso, Leena & Simpura, Jussi: Muutokset suomalaisten juomatavoissa: toiveet ja todellisuus. *Yhteiskuntapolitiikka* 66 (2001): 3, 265–276

Parker, Howard & Aldridge, Judith & Measham, Fiona: *Illegal leisure. The normalization of adolescent recreational drug use*. London: Routledge, 1998

Partanen, Juha: Märkä pilvi. *Alkoholipolitiikka* 59 (1994): 6, 397–411

Partanen, Juha & Metso, Leena: Kannabis Suomessa 1990-luvulla. *Alkoholipolitiikka* 62 (1997): 5, 350–355

Partanen, Juha & Metso, Leena: Suomen toinen huumeaalto. *Yhteiskuntapolitiikka* 64 (1999): 2, 143–149

Reuband, Karl-Heinz: Research on drug use: a review of problems, needs and future perspectives. *Drug and Alcohol Dependence* 25 (1990), 149–152

Salasuo, Mikko: Miksi nuoret eivät usko valistukseen? *Tiimi* (2000): 5, 9–11

Seppälä, Pauliina: Kielletyt aineet ja niiden merkitys teknokulttuurissa. *Yhteiskuntapolitiikka* 64 (1999): 4, 359–368

Seppälä, Pauliina & Salasuo, Mikko: Aaltoja vai vedenpinnan pysyvää nousua? *Yhteiskuntapolitiikka* 66 (2001): 1, 71–75

Virtanen, Ari: *Huumeainetilanne Suomessa 2000. Tilastoraportti 1/2001*. Helsinki: Stakes, 2001.